

Raspad neparno – neparne jezgre ^{68}Ga dobivene (n, 2n) reakcijom s brzim neutronima

Luka Lotina

Fizički odsjek, Prirodoslovno – matematički fakultet, Bijenička cesta 32, Zagreb

Mentor: dr. sc. Milivoj Uroić

Institut Ruđer Bošković, Zavod za eksperimentalnu fiziku, Laboratorij za
nuklearnu fiziku, Bijenička cesta 54, Zagreb

29. siječnja 2020.

- **Galij:**

- $Z = 31$

- Dva stabilna izotopa: ^{69}Ga (60.11%) i ^{71}Ga (39.89%) [1]

- Dosad su proizvedeni izotopi galija u rasponu $A = 56$ do $A = 86$ → mapa nuklida.

- **^{68}Ga :**

- $Z = 31, N = 37$ → neparno – neparna jezgra

- Nestabilna jezgra → β^+ raspad u ^{68}Zn , najčešće u osnovno, nekad u neko od pobuđenih stanja

- Kratkoživući izotop, službeno vrijeme poluraspada $T_{1/2} = (67.71 \pm 0.09)$ min dobiveno Bayesianским uprosječivanjem 7 dosad izmjerenih vremena [2]

- Bayesianски prosjek:

Procijenjena srednja vrijednost

$$\bar{x} = \frac{Cm + \sum_{i=1}^n x_i}{C + n}$$

Rezultati pojedinih mjerenja

Procijenjen broj s obzirom na optimalan broj mjerenja

Broj mjerenja

Mapa nuklida A = 56 - 71

				64Se >180 NS ε: 100.00%	65Se <50 MS ε: 100.00%	66Se 33 MS ε: 100.00%	67Se 136 MS ε: 100.00% BP: 0.50%	68Se 35.5 S ε: 100.00%	69Se 27.4 S ε: 100.00% ep: 0.05%	70Se 41.1 M ε: 100.00%	71Se 4.74 M ε: 100.00%	72Se 8.40 D ε: 100.00%	73Se 7.15 H ε: 100.00%	74Se STABLE 0.89%	
		60As P	61As P	62As P	63As P	64As 18 MS ε: 100.00%	65As 128 MS ε: 100.00%	66As 95.79 MS ε: 100.00%	67As 42.5 S ε: 100.00%	68As 151.6 S ε: 100.00%	69As 15.2 M ε: 100.00%	70As 52.6 M ε: 100.00%	71As 65.28 H ε: 100.00%	72As 26.0 H ε: 100.00%	73As 80.30 D ε: 100.00%
	58Ge 2P	59Ge 2P	60Ge ≈ 30 MS 2P ε	61Ge 39 MS ε: 100.00% ep: 80.00%	62Ge 129 MS ε	63Ge 142 MS ε: 100.00%	64Ge 63.7 S ε: 100.00%	65Ge 30.9 S ε: 100.00%	66Ge 2.26 H ε: 100.00%	67Ge 18.9 M ε: 100.00%	68Ge 270.95 D ε: 100.00%	69Ge 39.05 H ε: 100.00%	70Ge STABLE 20.37%	71Ge 11.43 D ε: 100.00%	72Ge STABLE 27.31%
56Ga P	57Ga P	58Ga P	59Ga P	60Ga 70 MS ε: 98.40% ep: 1.60%	61Ga 168 MS ε: 100.00%	62Ga 116.18 MS ε: 100.00%	63Ga 32.4 S ε: 100.00%	64Ga 2.627 M ε: 100.00%	65Ga 15.2 M ε: 100.00%	66Ga 9.49 H ε: 100.00%	67Ga 3.2617 D ε: 100.00%	68Ga 67.71 M ε: 100.00%	69Ga STABLE 60.108%	70Ga 21.14 M β-: 99.59% ε: 0.41%	71Ga STABLE 39.892%

Mapa nuklida A = 72 - 86

75Se 119.79 D ε: 100.00%	76Se STABLE 9.37%	77Se STABLE 7.63%	78Se STABLE 23.77%	79Se 2.95E+5 Y β-: 100.00%	80Se STABLE 49.61%	81Se 18.45 M β-: 100.00%	82Se STABLE 8.73%	83Se 22.3 M β-: 100.00%	84Se 3.10 M β-: 100.00%	85Se 31.7 S β-: 100.00%	86Se 15.3 S β-: 100.00%	87Se 5.50 S β-: 100.00% β-n: 0.20%	88Se 1.53 S β-: 100.00% β-n: 0.67%	89Se 0.41 S β-: 100.00% β-n: 7.80%
74As 17.77 D ε: 66.00% β-: 34.00%	75As STABLE 100%	76As 1.0942 D β-: 100.00%	77As 38.83 H β-: 100.00%	78As 90.7 M β-: 100.00%	79As 9.01 M β-: 100.00%	80As 15.2 S β-: 100.00%	81As 33.3 S β-: 100.00%	82As 19.1 S β-: 100.00%	83As 13.4 S β-: 100.00%	84As 3.24 S β-: 100.00% β-n: 0.28%	85As 2.021 S β-: 100.00% β-n: 59.40%	86As 0.945 S β-: 100.00% β-n: 33.00%	87As 0.56 S β-: 100.00% β-n: 15.40%	88As ≥ 300 NS β-: 100.00%
73Ge STABLE 7.76%	74Ge STABLE 36.73%	75Ge 82.78 M β-: 100.00%	76Ge 1.78E+21 Y 7.83% 2β-	77Ge 11.30 H β-: 100.00%	78Ge 88.0 M β-: 100.00%	79Ge 18.98 S β-: 100.00%	80Ge 29.5 S β-: 100.00%	81Ge 7.6 S β-: 100.00%	82Ge 4.55 S β-: 100.00%	83Ge 1.85 S β-: 100.00%	84Ge 0.947 S β-: 100.00% β-n: 10.80%	85Ge 535 MS β-: 100.00% β-n: 14.00%	86Ge >150 NS β-	87Ge ≈ 0.14 S β-: 100.00% β-n
72Ga 14.095 H β-: 100.00%	73Ga 4.86 H β-: 100.00%	74Ga 8.12 M β-: 100.00%	75Ga 126 S β-: 100.00%	76Ga 32.6 S β-: 100.00%	77Ga 13.2 S β-: 100.00%	78Ga 5.09 S β-: 100.00%	79Ga 2.847 S β-: 100.00% β-n: 0.09%	80Ga 1.676 S β-: 100.00% β-n: 0.86%	81Ga 1.217 S β-: 100.00% β-n: 11.90%	82Ga 0.599 S β-: 100.00% β-n: 19.80%	83Ga 0.308 S β-: 100.00% β-n: 37.00%	84Ga 0.085 S β-: 100.00% β-n: 70.00%	85Ga >150 NS β-	86Ga >150 NS β-

- **Nuklearni raspad:**

$$N(t) = N_0 e^{-\lambda t}$$

Konstanta raspada

/ \

/ \

Broj jezgara u trenutku t Početni broj jezgara

- **Vrijeme poluraspada:**

$$N(T_{1/2}) = \frac{N_0}{2} \qquad T_{1/2} = \frac{\ln 2}{\lambda}$$

- **Aktivnost:**

$$A = -\frac{dN}{dt} \qquad A(t) = A_0 e^{-\lambda t}$$

/ \   / \

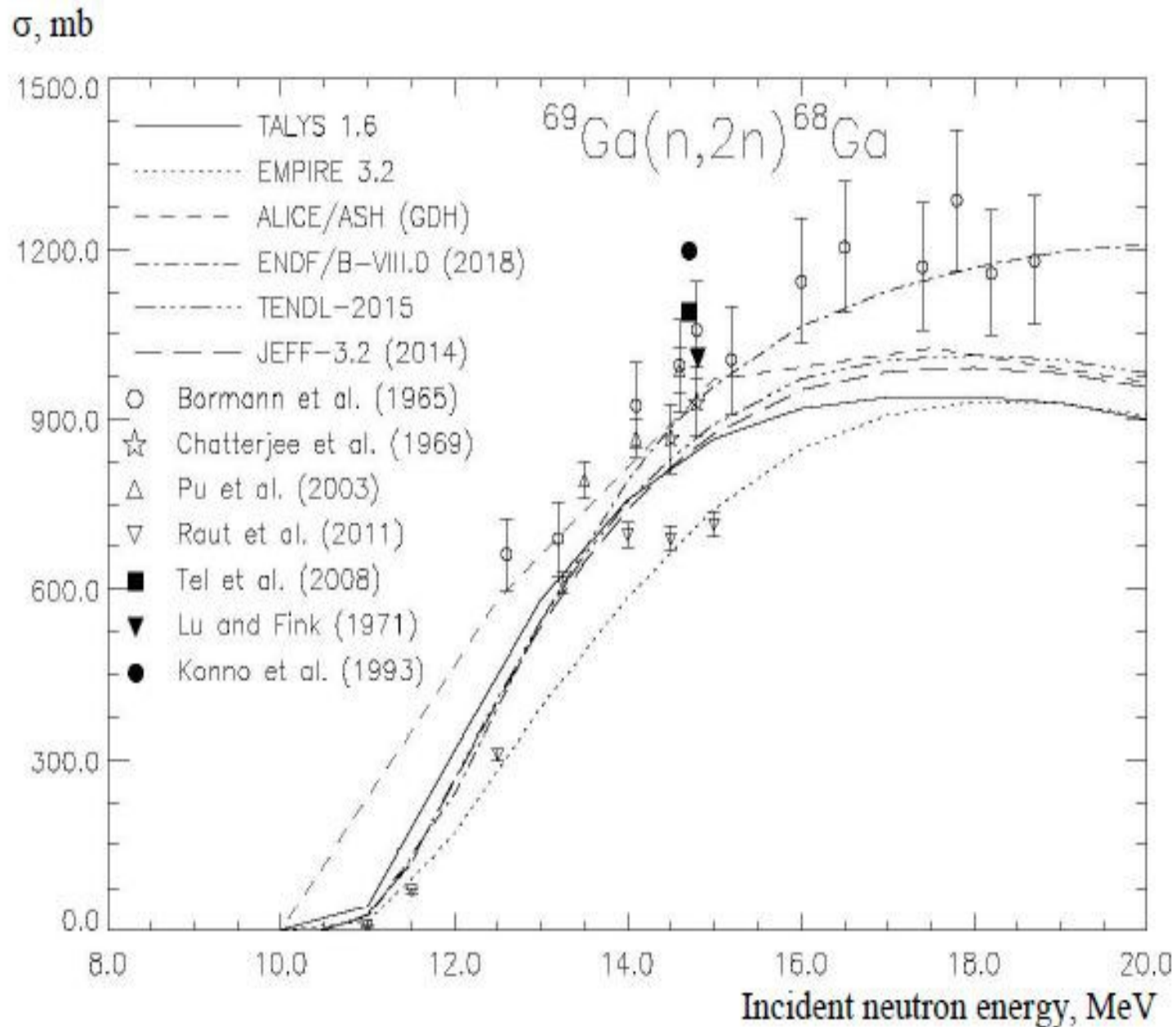
Aktivnost u trenutku t Početna aktivnost

• (n, 2n) reakcija s brzim neutronima:

- Brzi neutron: $100 \text{ keV} < E_k < 20 \text{ MeV}$

- Reakcija: ${}^{69}\text{Ga} (n, 2n) {}^{68}\text{Ga}$

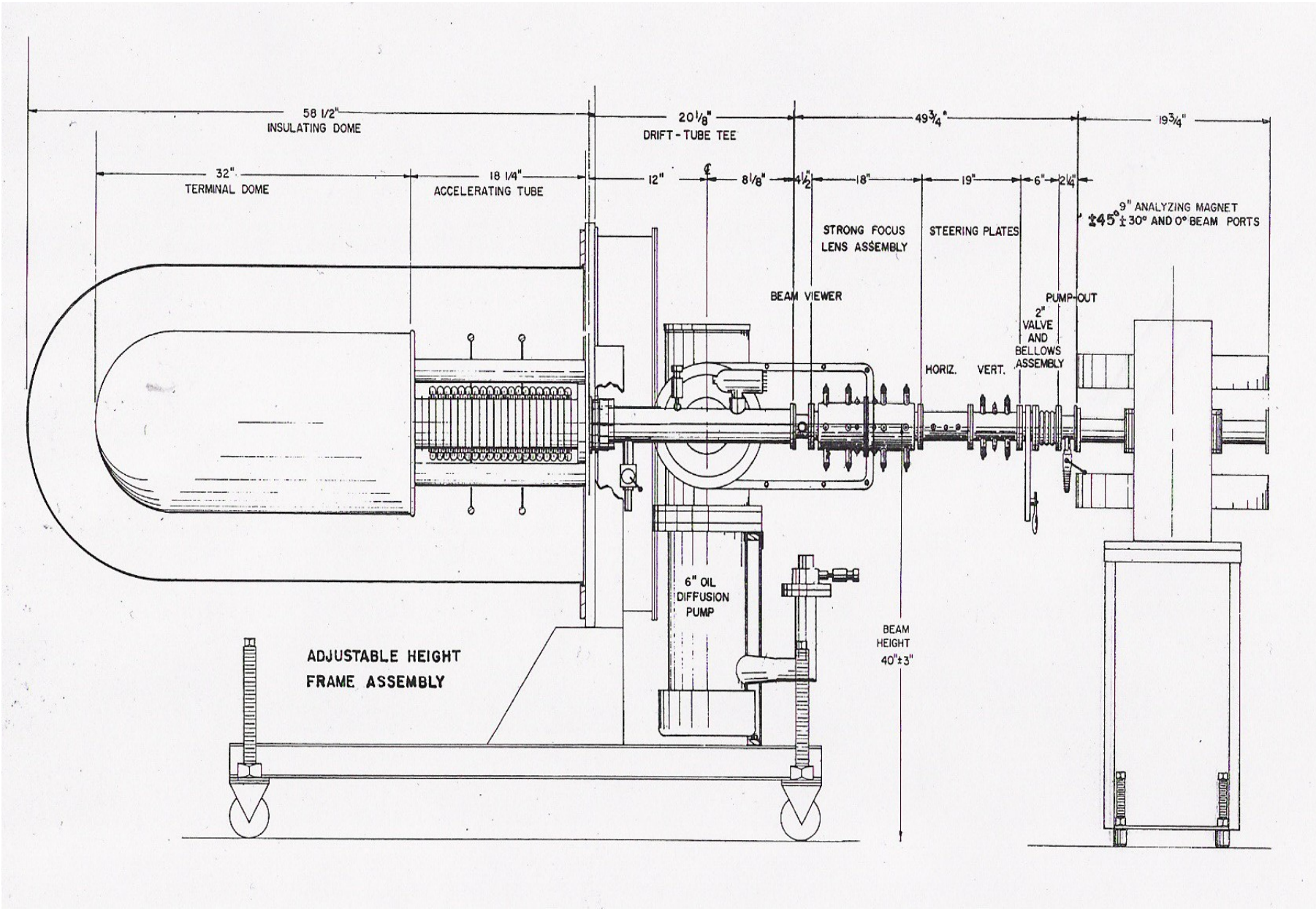
- Udarni presjek u ovisnosti o energiji neutrona [3]:

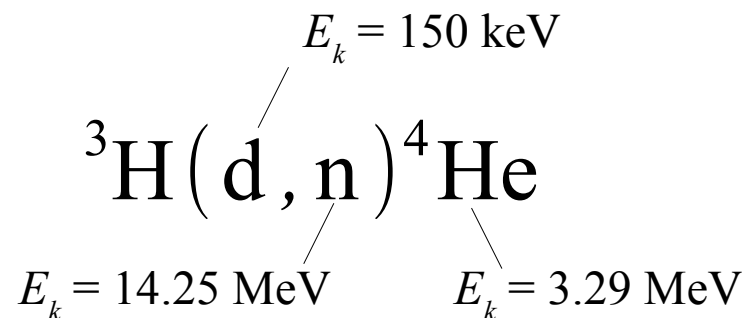
• **Proizvodnja brzih neutrona – Linearni akcelerator:**

- Glavni dijelovi: RF oscilator, akceleracijska cijev, magnet, postolje za metu, boca s deuterijskim plinom

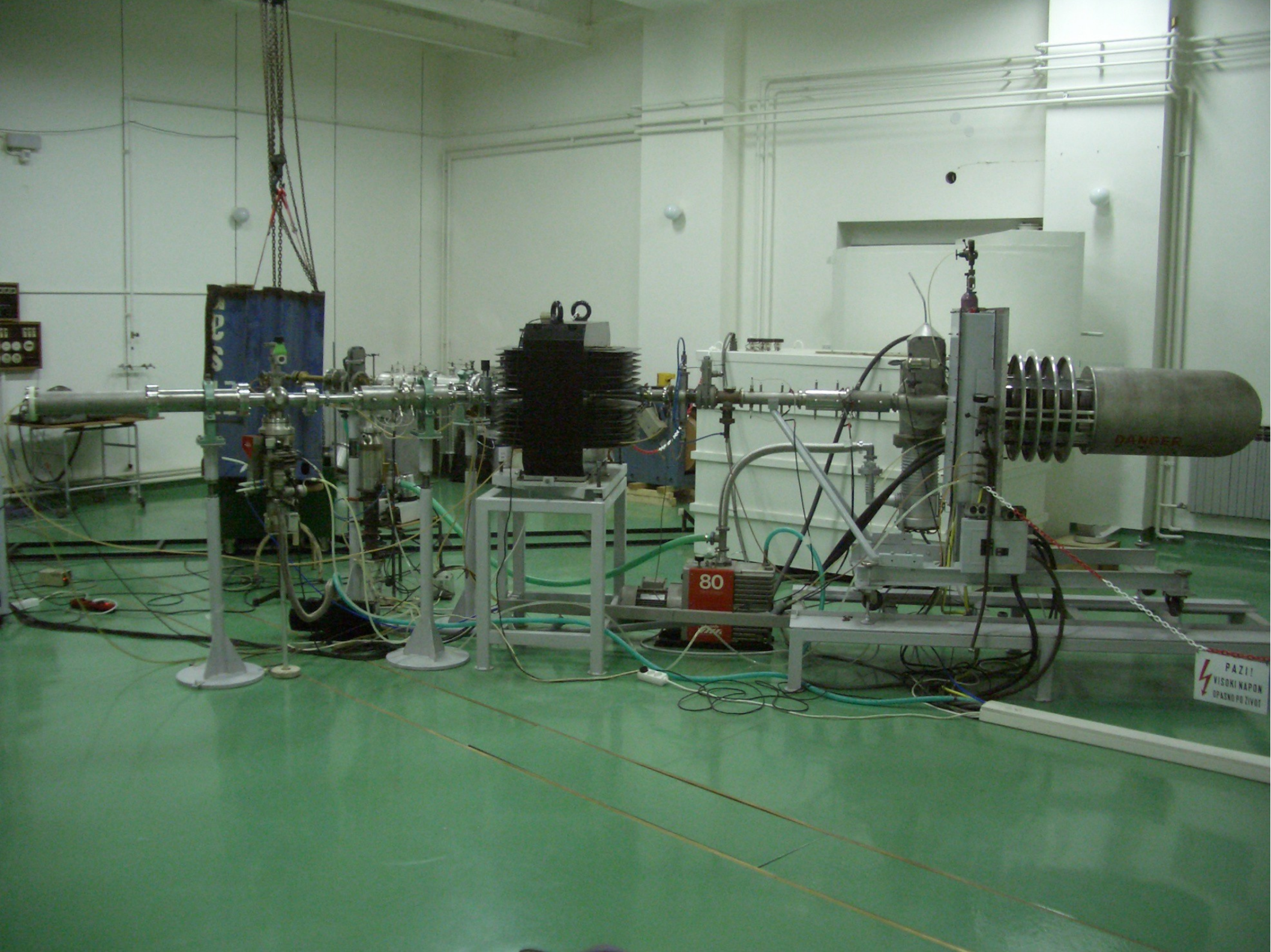
- Shema:

- **RF oscilator:**
  - Radiovalovima razara atome deuterijskog plina na jezgre deuterona i slobodne elektrone.
  - Napon je postavljen tako da jezgre deuterona odlaze u akceleracijsku cijev, a elektroni su spriječeni.
- **Akceleracijska cijev:**
  - 22 elektrode, ubrzavanje deuterona
- **Magnet:**
  - Zakretanje jezgara deuterona, usmjeravanje prema postolju s nepokretnom metom
- **Postolje s metom:**
  - Nepokretna meta tricija, reakcija:

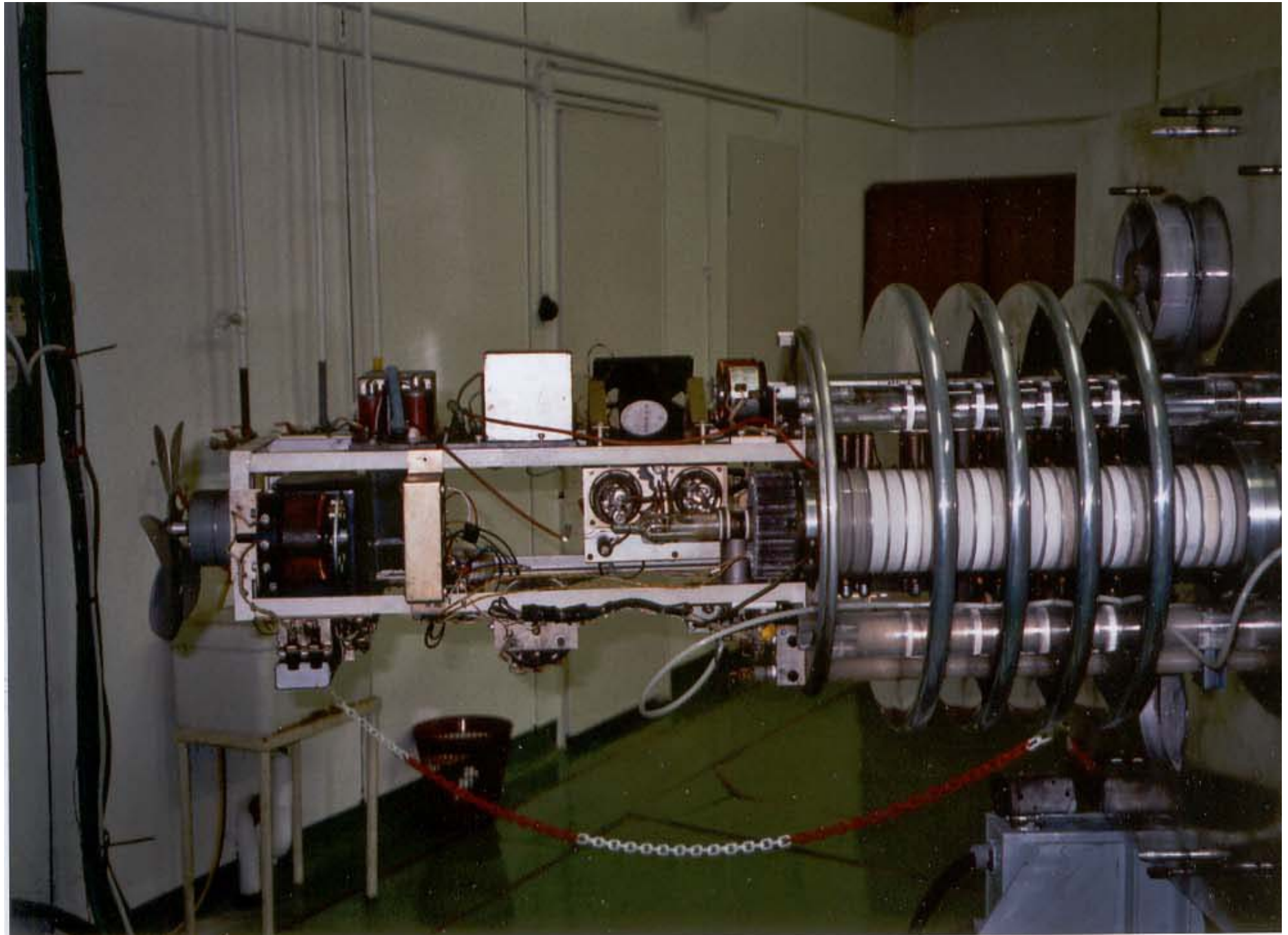

- Uzorak galija postavlja se odmah iza mete tricija da se osigura što veći broj (n, 2n) reakcija.

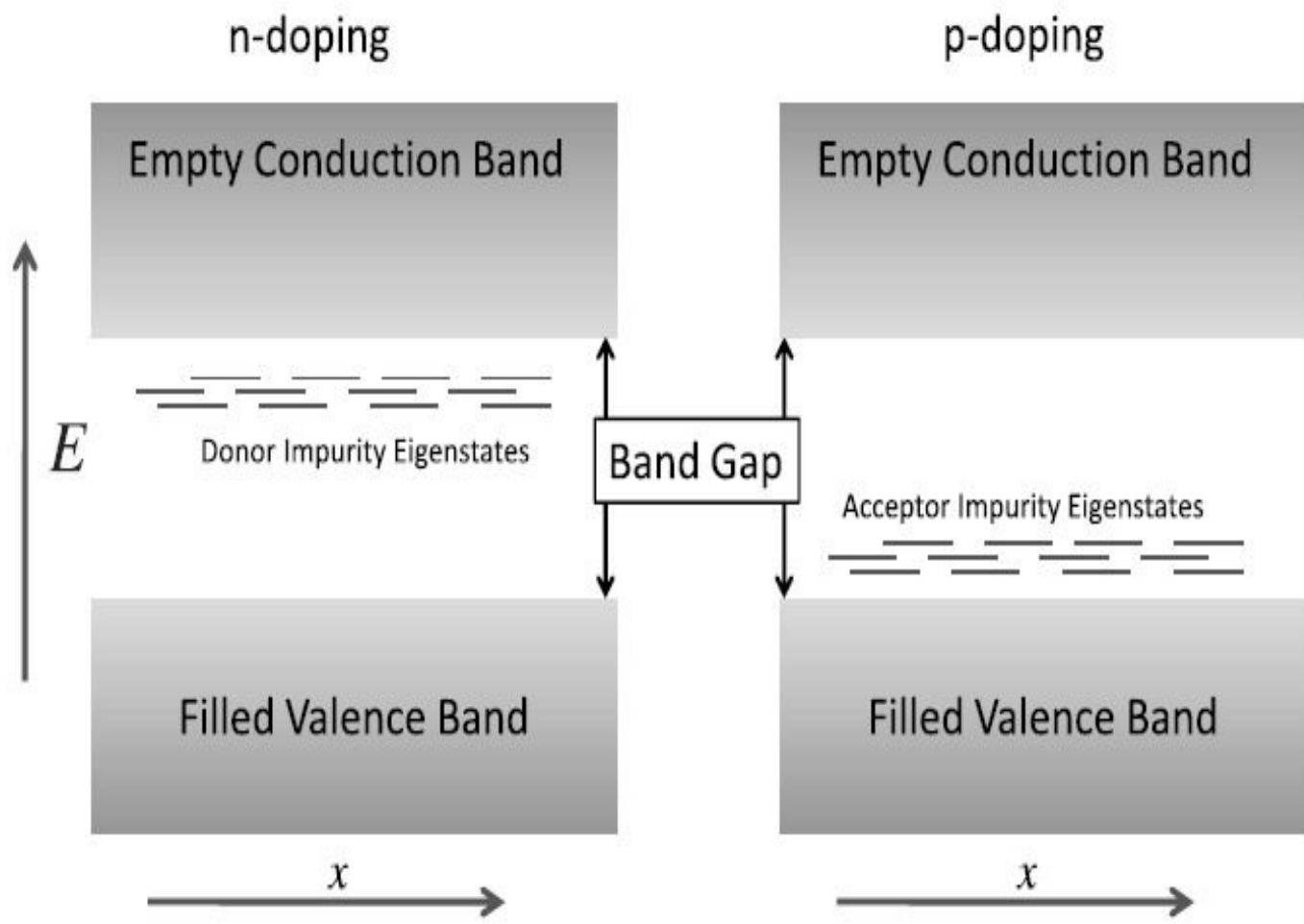

- RF oscilator i akceleracijska cijev:

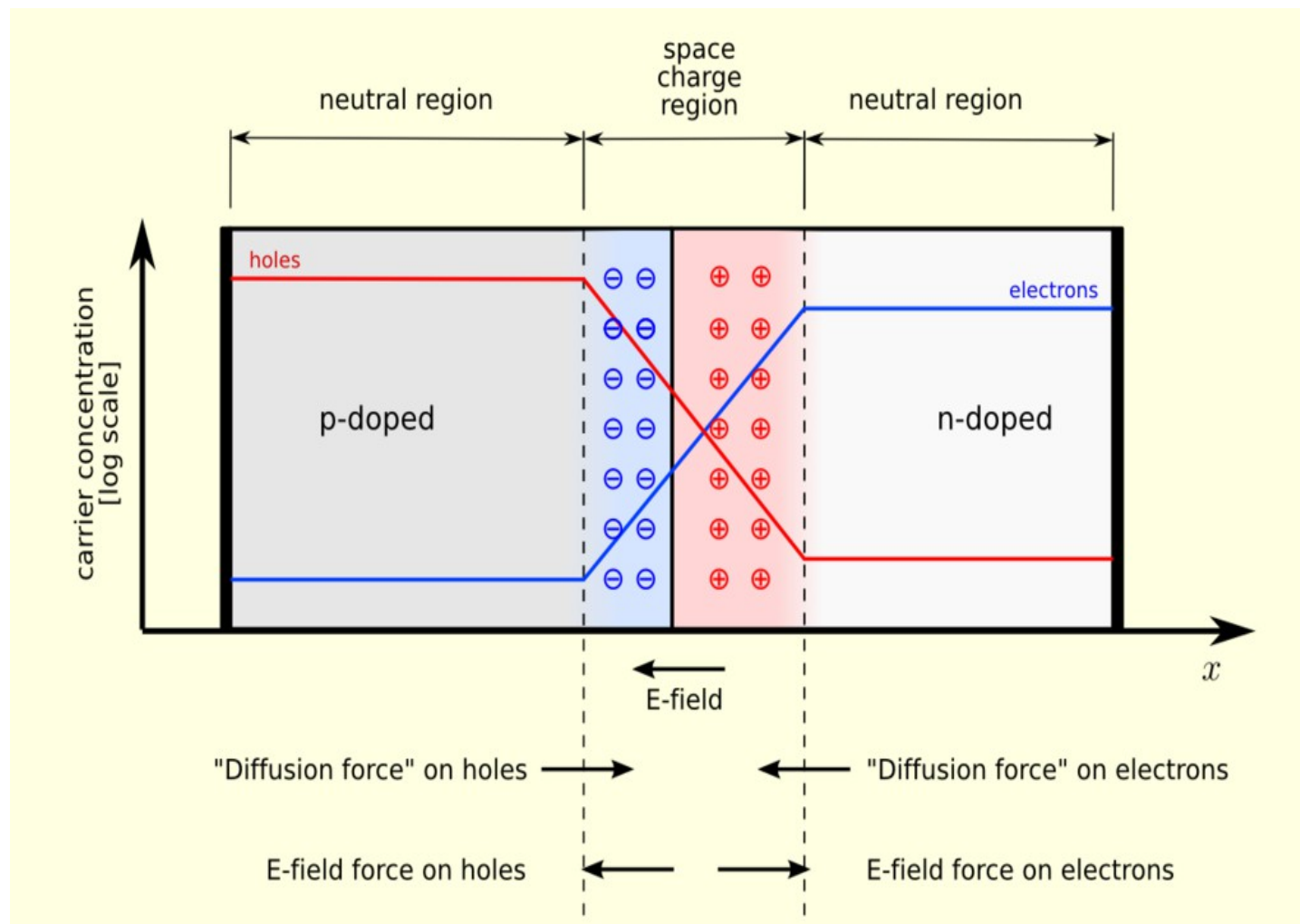

• **Germanijski detektor:**

- Detektira γ – zračenje iz ozračenog uzorka.
- Germanijska poluvodička dioda $\rightarrow$ (n – p) spoj
- Poluvodiči: intrinzični i dopirani (n – tip i p – tip) [4]

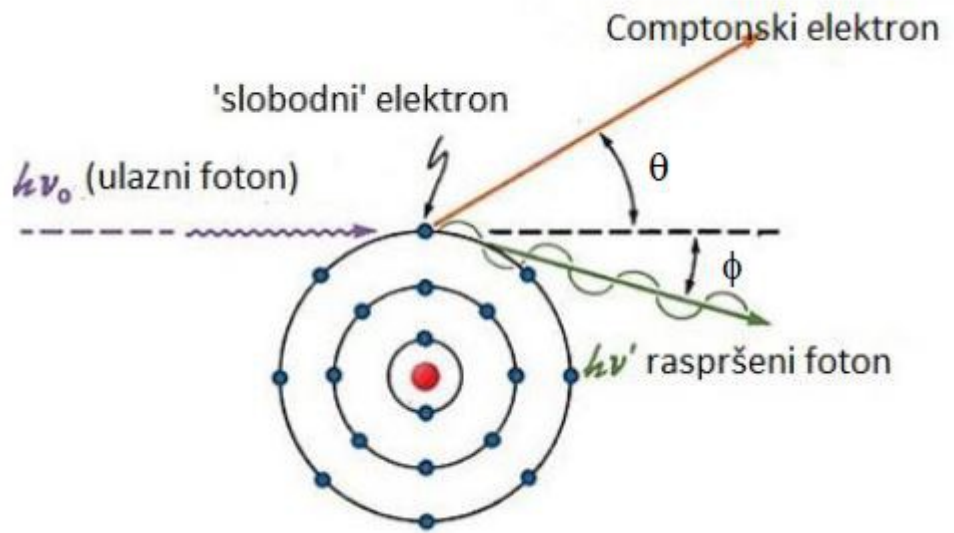
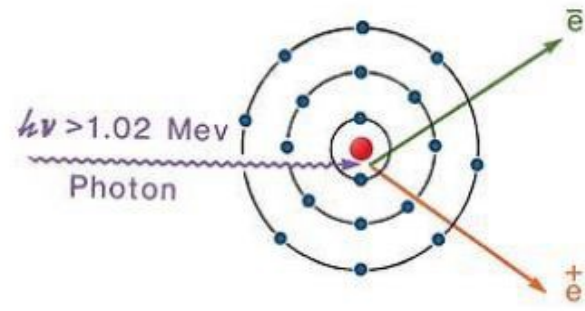
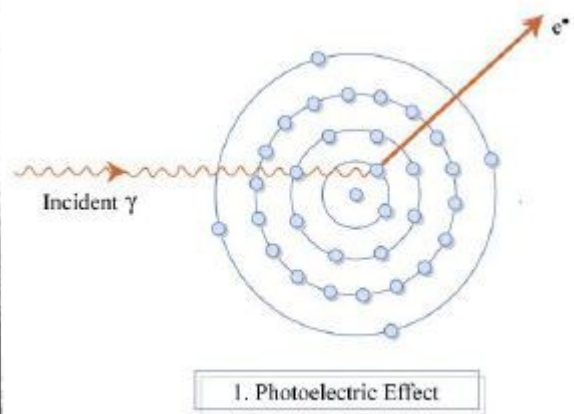
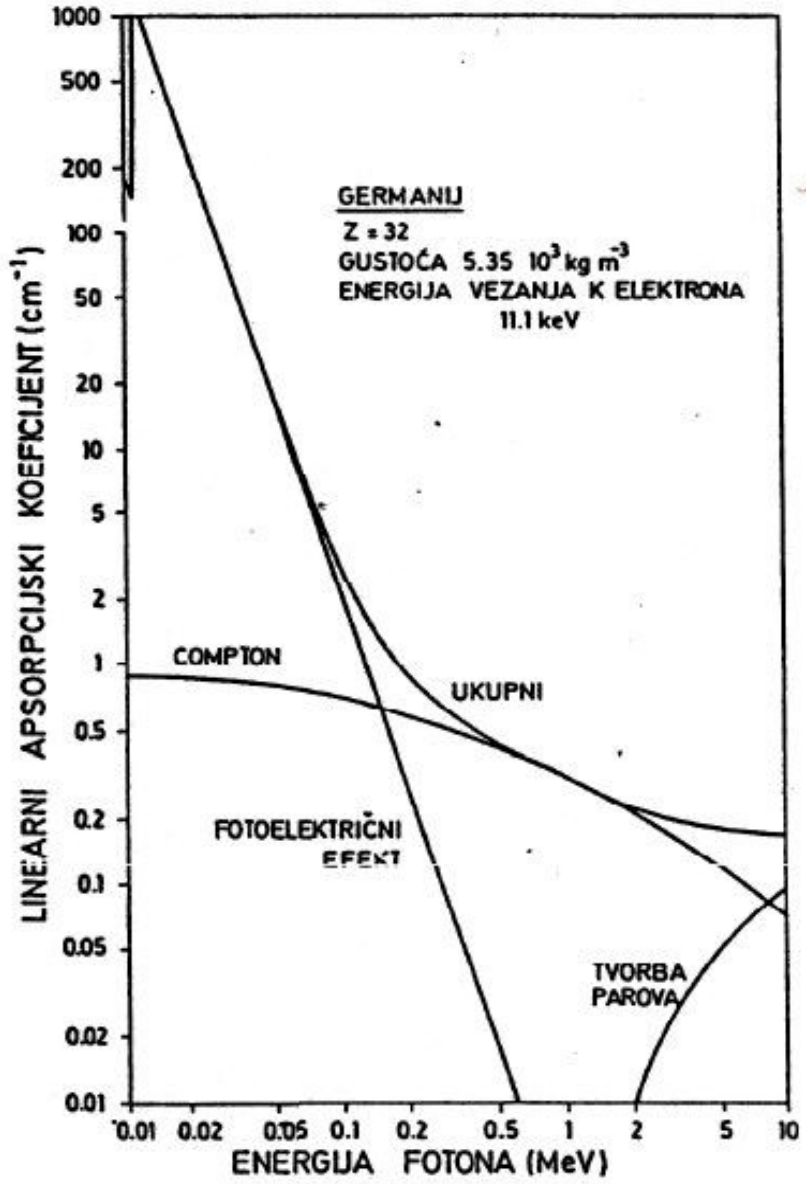
- Spajanjem diode na suprotnu polarizaciju napona nastaje tzv. osiromašeni sloj, prostorna raspodjela naboja oko n – p spoja $\rightarrow$ električno polje:

- Prolaskom nabijenih čestica kroz osiromašeni sloj dolazi do pobuđivanja elektrona i šupljina u vodljivu i valentnu vrpcu.
- Nakupljanje elektrona i šupljina na pozitivnoj i negativnoj elektrodi $\rightarrow$ električni signal

• **Detekcija γ – zračenja:**

- Interakcija γ – zračenja s atomom $\rightarrow$ izbijanje elektrona iz ljuske $\rightarrow$ prolazak elektrona kroz osiromašeni sloj $\rightarrow$ pobuđivanje elektrona i šupljina $\rightarrow$ električni signal
- Vrste interakcija: Comptonско raspršenje, fotoelektrični efekt, tvorba para

CAUTION
THIS MACHINE
HAS NO BRAIN
USE YOUR OWN

SVIJET ATOMSKIH JEZGARA

CANBERRA

PERIODIC TABLE OF ELEMENTS

- **ADC konverter:**
  - Pretvara električni signal u digitalni zapis kojeg možemo računalno obrađivati.
  - 4096 kanala, svaki kanal odgovara određenoj energiji
  - Energija linearno ovisi o rednom broju kanala:

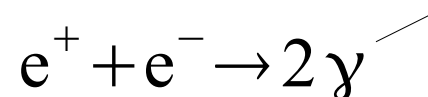
$$E = a \cdot \text{kanal} + b$$

- Koeficijenti a i b dobivaju se iz kalibracije detektora iz vrhova poznatih energija.
- Detektira se i signal iz pulsera koji daje signal svakih 20 ms $\longrightarrow$ vremenska skala.
- Spektar zračenja $\longrightarrow$ graf ovisnosti broja detektiranih impulsa o energiji

- **Detekcija raspada ^{68}Ga :**

- β^+ raspad (emisija pozitrona) $\longrightarrow$ pozitron nakon kratkog vremena nalijeće na slobodni elektron:

Svaki foton ima energiju $E_\gamma \approx 511 \text{ keV}$

- 2 fotona gibaju se u suprotnim smjerovima $\longrightarrow$ 1 detektirani foton = 1 raspad
- Pojava anihilacijskog vrha za energiju 511 keV

- **ADC konverter i računalo:**

• Opis mjerenja:

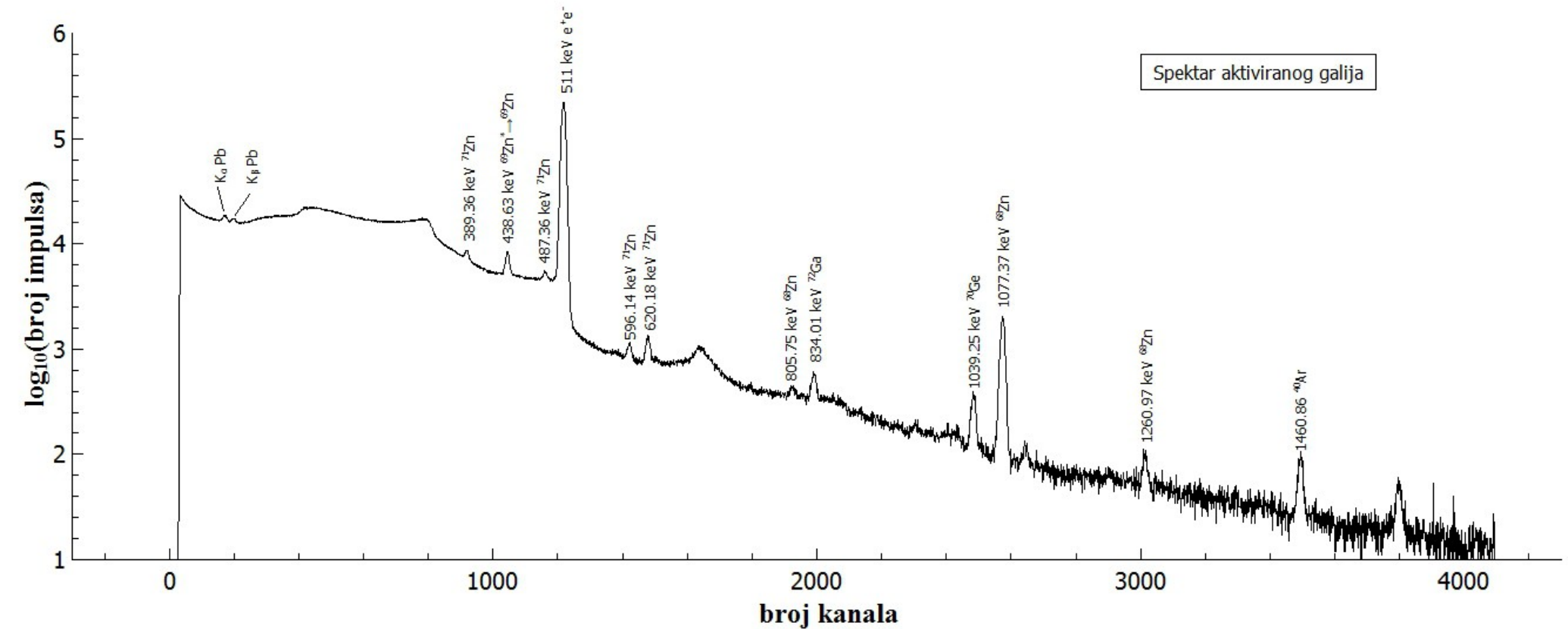
- 1. korak: generiranje brzih neutrona u akceleratoru i ozračivanje uzorka galija dobivenim snopom, ozračivanje u trajanju otprilike 1h
- 2. korak: stavljanje ozračenog uzorka pred germanijski detektor, mjerenje spektra zračenja malo manje od 20h
- 3. korak: analiza spektra zračenja → vrhovi na grafu predstavljaju zabilježene prijelaze i reakcije → kalibracija pomoću vrhova poznatih energija → određivanje energija za preostale vrhove
- 4. korak: detekcija prijelaza za ^{68}Zn između pobuđenih stanja te između pobuđenog i osnovnog stanja
- 5. korak: uzimanje podataka s anihilacijskog vrha energije 511 keV i određivanje broja raspada u nekom vremenskom intervalu pomoću signala iz pulsera → fit eksponencijalnog raspada prvog reda i izračun vremena poluraspada za ^{68}Ga :

$$y = y_0 + A e^{-x/t}$$

$$T_{1/2} = t \cdot \ln 2$$

• Spektar zračenja:

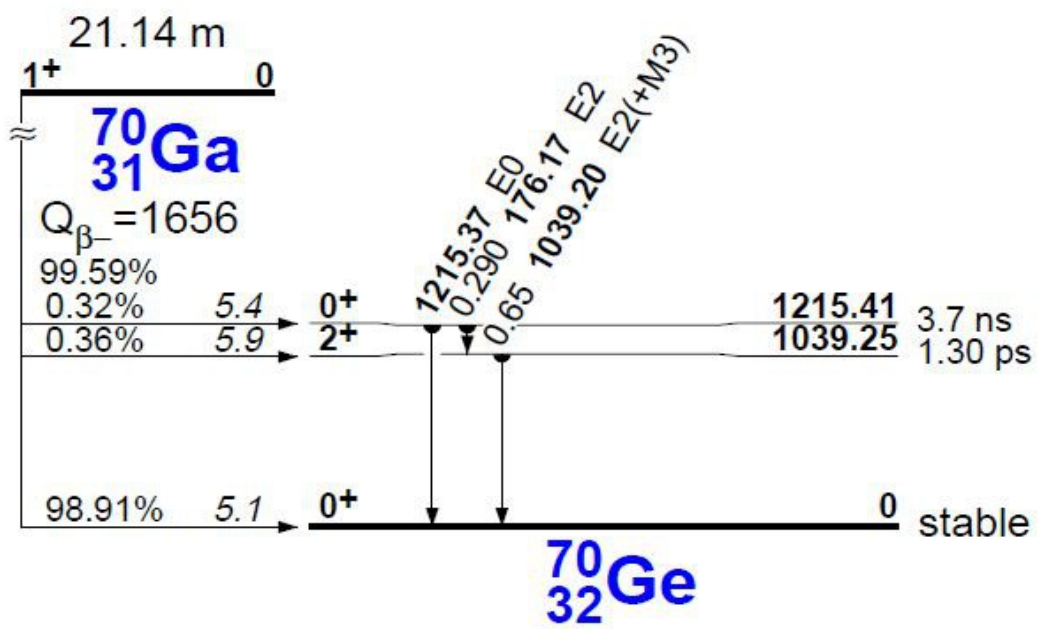
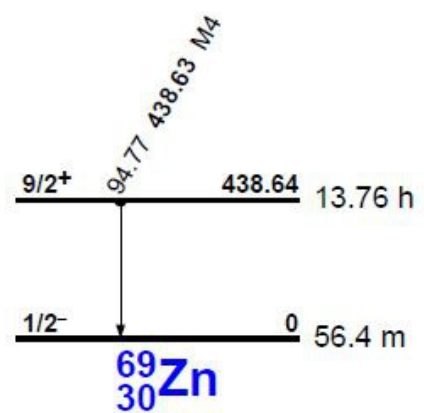
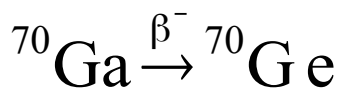
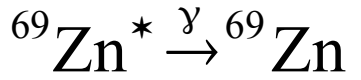
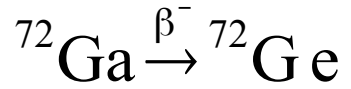
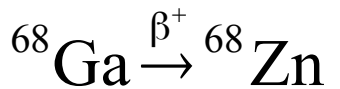
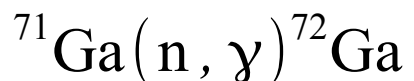
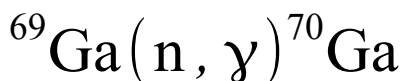
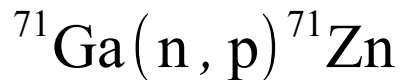
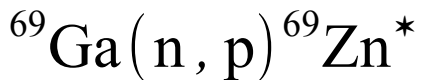
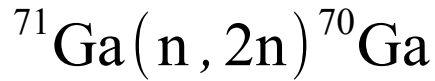
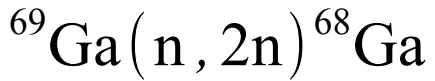

- Poznati vrhovi: 511 keV, 1039.25 keV, 1077.37 keV, 1460.86 keV

- Kalibracija:

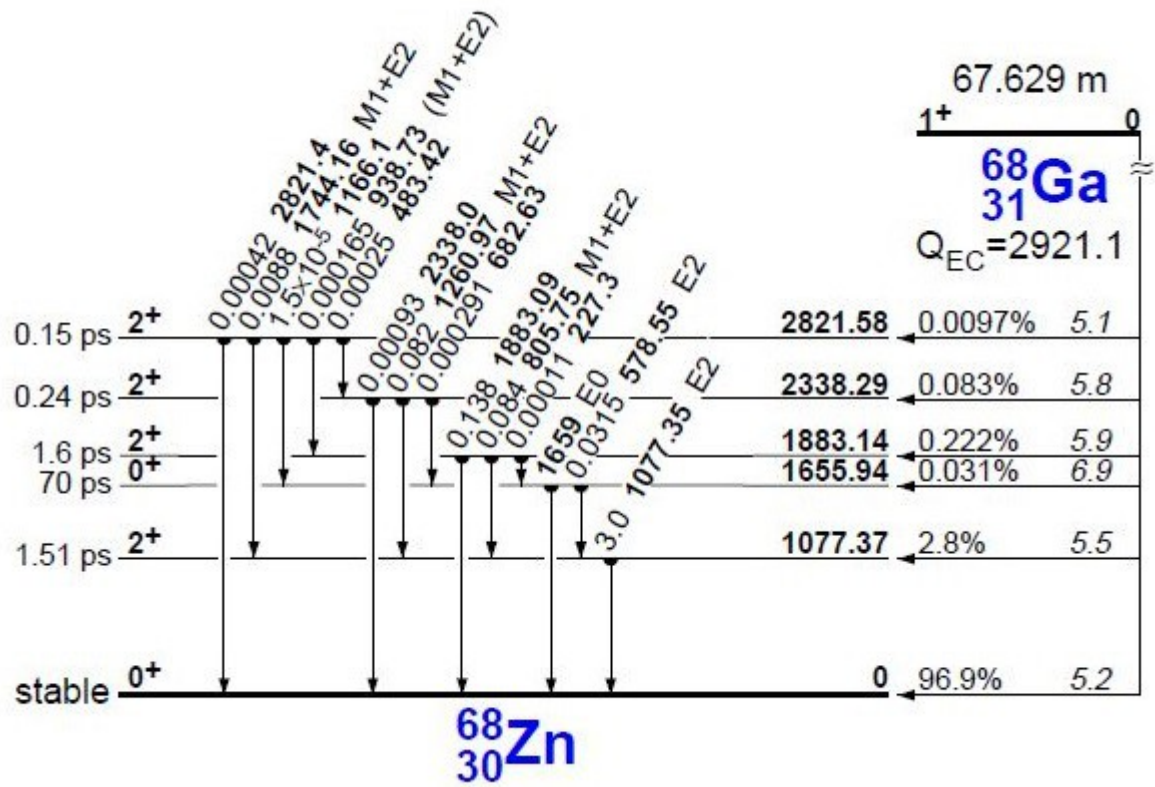
$$E = 0.417671 \text{ keV} \cdot \text{kanal} + 2.435 \text{ keV}$$

• Opažene reakcije i prijelazi:

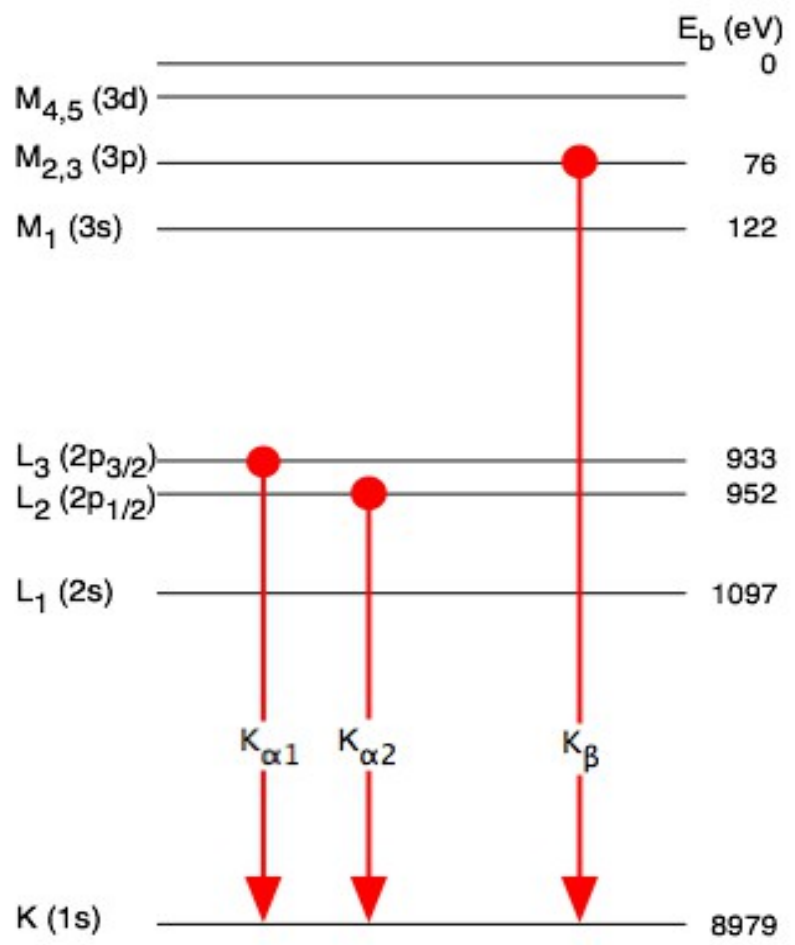

• Opaženi prijelazi za ^{68}Zn :

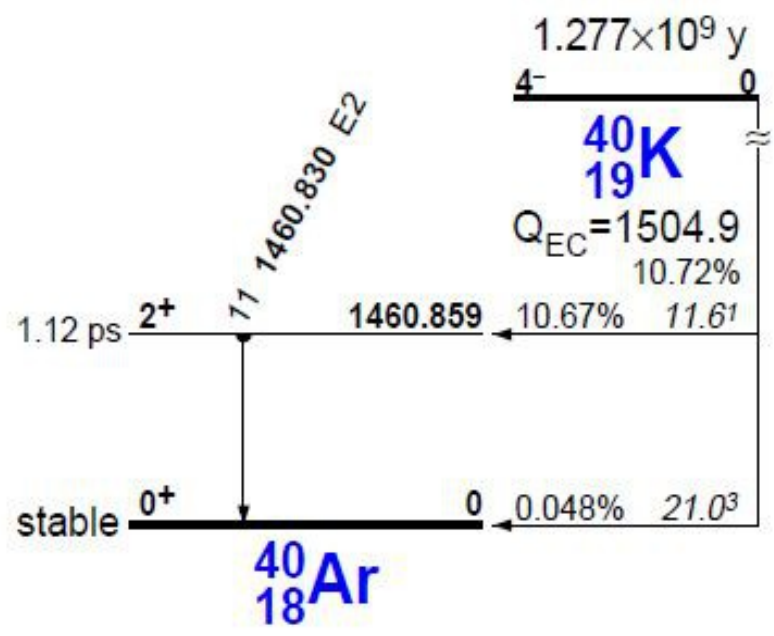
Energija (keV)	Prijelaz
805.75	2^+ (treće pobuđeno) $\rightarrow$ 2^+ (prvo pobuđeno)
1077.37	2^+ (prvo pobuđeno) $\rightarrow$ 0^+ (osnovno)
1260.97	2^+ (četvrto pobuđeno) $\rightarrow$ 2^+ (prvo pobuđeno)

• Još neke opažene reakcije:

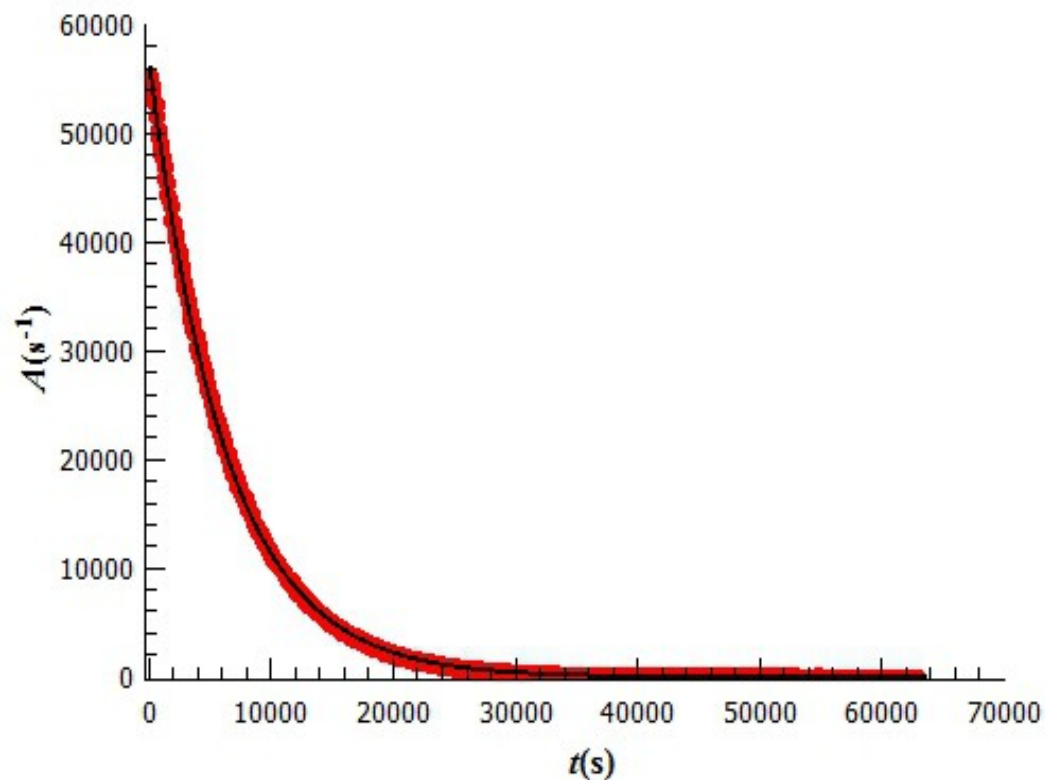
Karakteristično rendgensko zračenje olova

Raspad kalija u argon elektronskim uhvatom

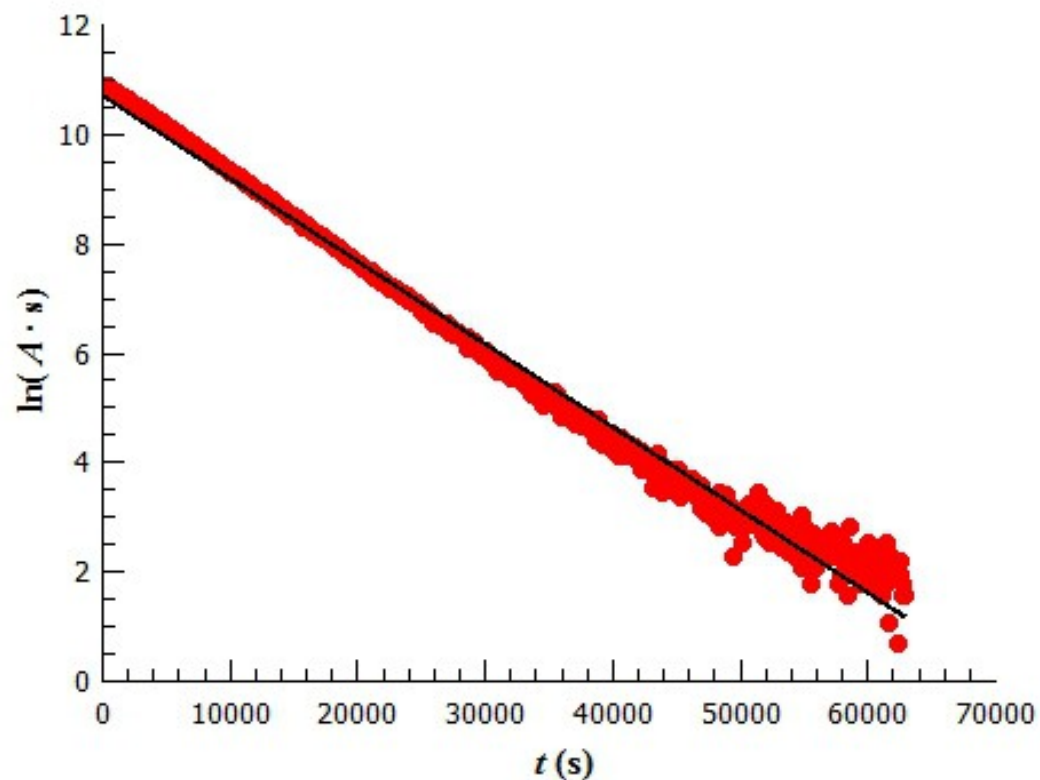
- **Vrijeme poluraspada ^{68}Ga :**

Grafovi za jedno od dva mjerenja, eksponencijalni raspad i graf s logaritmiranom aktivnošću

- prvo mjerenje:

$$T_{1/2} = (67.91 \pm 0.06) \text{ min}$$

-drugo mjerenje:

$$T_{1/2} = (68.1 \pm 0.1) \text{ min}$$

- Uzeta je opća aritmetička sredina kao konačni rezultat:

$$T_{1/2} = (67.94 \pm 0.06) \text{ min}$$

Vrijeme poluraspada (min)	Pogreška (min)
67.7	0.3
69.2	1.4
68.33	0.09
68.2	0.1
68.5	0.5
67.8	0.8
67.629	0.024

- Bayesianški prosjek: $T_{1/2} = (67.71 \pm 0.09) \text{ min}$

- **Zaključak:**

- Utvrđeno je da je dominantna reakcija brzih neutrona s jezgrom ^{69}Ga (n, 2n) reakcija.
- Uočena su tri raspada ^{68}Ga u ^{68}Zn : u prvo, treće i četvrto pobuđeno stanje te dominantne deeksitacije iz tih stanja. Ostatak ide dominantno u osnovno stanje (96.9 %)
- Dobiveno vrijeme poluraspada odstupa u prvoj decimali od Bayesijskog prosjeka, ali se nalazi unutar intervala dosad izmjerenih vremena poluraspada pa naše vrijeme možemo smatrati dobro izmjerenim.
- Veća preciznost bila bi postignuta da smo bili u mogućnosti napraviti više od dvije serije mjerenja.

- **Literatura:**

- [1] Machlan L. A., Gramlich J. W., Powell L. J., Lambert G. M.: Absolute Atomic Abundance Ratio and Atomic Weight of a Reference Sample of Gallium, Journal of Research of the National Bureau of Standards, Volume 91, Number 6 (1986)
- [2] Tuli J. K.: Nuclear Data Sheets for A = 68, 238, Nuclear Data Sheets Volume 97, Number 1 (2002), 0090 – 3752
- [3] Sahan M., Sahan H., Tel E.: Cross – Section Calculations of (n, 2n) and (n, p) Reactions for $^{69,71}\text{Ga}$ and ^{75}As Target Nuclei up to 20 MeV, Nucl. Phys. At. Energy 2018, volume 19, issue 4, pages 350-358
- [4] Solid State Physics Course by E. Kogan, (2018), Bar Ilan University, page 55